

העתונות העברית - האמריקאית, 1871 - 1914: מגמות ותכנים

שי נחושתאי

בשערי אמריקה. יהודי מזרח אירופי
מגיע לניו יורק. האם יצטרף לקוראי העברית?

השפה העברית הובאה לחופי אמריקה כבר בתקופה הקולוניאלית, הן בידי המהגרים הפורטוגלים — בעלי הזיקה השורשית לתנ"ך — והן, כמובן, בידי ראשוני המהגרים היהודים, שהגיעו בשנת 1654. אולם, על רקע התנערותם של המהגרים היהודים יוצאי ספרד ופורטוגל (במאות 17-18) ויוצאי גרמניה (במחצית הראשונה של המאה ה-19) מהלשון העברית ומספרותה, ניתן לדבר על תחילת יצירה עברית ספרותית רק עם תחילת בואה של ההגירה היהודית המזרח-אירופית (1860), ספרו של יהושע פאלק הכהן — "אבני יהושע". עשר שנים מאוחר יותר — עם התגברות זרם "מהגרי ההשכלה" — אנו רואים את תחילתה של העתונות העברית-האמריקאית. זכות הבכורה ניתנת לעתון "הצופה בארץ החדשה", בעריכתו של צבי הירש ברנשטיין. עתון זה היה הראשון שיצא באמריקה על טהרת השפה העברית (החל מיוני 1871). הופעתו מסמנת את תחילת התפתחותה של העתונות העברית-האמריקאית.¹

השנים 1871-1914 מהוות את תקופתה הראשונה של העתונות העברית-האמריקאית. תקופה זו ניתנת לחלוקה לשלוש תת-תקופות שונות ונפרדות זו מזו: (1871-1888; 1888-1909; 1909-1914). היא מייצגת את ראשית צמיחתה, הנחת יסודותיה, מאבק הישרדותה, ביסוסה וייצובה של העתונות העברית-האמריקאית. בחרנו לתאר את צמיחתה והתפתחותה של עתונות זו בתקופה הנדונה בעזרת שתי טבלאות (טבלה מס' 1 וטבלה מס' 2).

מאמר זה מהווה חלק מעבודת דוקטוראט מקיפה בנושא "העתונות העברית-האמריקאית 1871-1914 ותהליך 'האמריקניזציה' של המהגרים היהודיים", שהוגשה בקיץ 1988 לאוניברסיטת קליפורניה בלוס אנג'לס (UCLA).

טבלה מס' 1: העתונות העברית-האמריקאית, 1871 — 1914²

שם העתון	תדירות ומהות	מקום ההוצאה	זמן ההופעה	העורך והמו"ל
1. הצופה בארץ החדשה (Hatsofe)	שבועון משכילי ברוח מסורתי ולאומית	ניו יורק	יוני 1871 — 1876 (לא רציף), בנמצא 73 גיליונות ידועים; 4 — 8 עמודים לגיליון.	צבי הירש בערנשטיין ³
2. הצופה בארץ נורד ⁴	קובץ ספרותי?	שיקגו	1880	יעקב צבי סאבל
3. המאסף בארץ החדשה (Hameasseph)	רבעון ספרותי-לאומי	ניו יורק	1881 (ניסן, תרמ"א), גיליון יחיד; 44 עמודים.	חברת שוחרי שפת-עבר
4. ערות לישראל	ירחון מיסיונרי	אלפרד סנטר, ניו יורק	ספטמבר 1887 — יולי 1889, 10 גיליונות; 16 עמודים.	וואלף לאקי (Ch. Th. Lucky)
5. הפסגה (The Summit)	שבועון לאומי-ציוני	ניו יורק בולטימור בוסטון שיקגו	ספטמבר 1888 — מרץ 1889; מרץ 1890 — מרץ 1893; אוקטובר 1897 — אוקטובר 1899; סה"כ 251 גיליונות; בין 4 — 8 עמודים.	זאב (וואלף) שור
6. הלאמי (The Nationalist)	שבועון לאומי, חובבי-ציון	ניו יורק ניוארק	דצמבר 1888 — יוני 1889, 23 גיליונות; 8 עמודים.	אפרים דינארד
7. קרן אור (The Ray of Light)	ירחון לספרות ולחכמת ישראל	שיקגו	פברואר 1889 — יולי 1889. 2 גיליונות; 32 עמודים.	חברת דורשי ספרות העברית בשיקגו; א.ל. זאלאטקאף, המעריך.
8. הקול (The Call); Die Stimme לעתים נקרא: "קול מעיר"	שבועון משכילי-לאומי	ניו יורק שיקגו	מרץ 1889 — 1889; ספטמבר 1893, 25 גיליונות; 4 עמודים.	מיכאל לוי ראדקינסזאהן
9. הסניגור (The Defender)	דו-שבועון (מגיליון 5 — 9 שבועון), משכילי-ספרותי	ניו יורק	ספטמבר 1890 — ינואר 1891 9 גיליונות; 16 עמודים.	מיכאל לוי ראדקינסזאהן
10. העברי (The Hebrew)	שבועון משכילי ספרותי-לאומי	ניו יורק	אפריל 1892 — ינואר 1902 (בין יולי 1898 — יוני 1901 לא הופיע), 335 גיליונות; 4 — 8 עמודים.	גרשון ראזענצוויג
11. ציון	קובץ לאומי	ניו יורק	1893, גיליון יחיד	אפרים דינארד
12. אוצר החכמה והמדע לספרות ישראל	רבעון לחכמת ישראל	ניוארק	1894, 2 גיליונות; 20 עמודים.	נחמיה שמואל ליבאוויטש; יחזקאל ענאוויץ
13. המזרח	קובץ?	ניו יורק	1894	מ. גולדמן
14. המורה	ירחון לחינוך, לספרות ולחכמת ישראל	ניו יורק	יולי 1894, גיליון יחיד; 40 עמודים.	מ. גאלדמאן

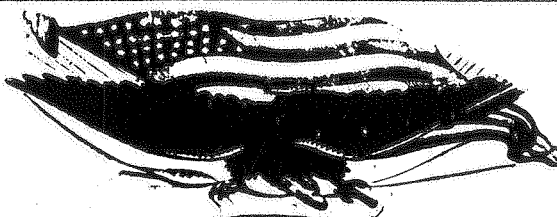
שם העתון	תדירות ומהות	מקום ההוצאה	זמן ההופעה	העורך והמו"ל
15. האמת	ירחון בעל אופי אנרכיסטי	ניו יורק	יולי 1894 – יוני 1895, 10 גיליונות; 26 עמודים.	יחזקאל ענאוויץ
16. נר המערבי	ירחון לספרות ולחכמת ישראל	ניו יורק	ינואר 1895 – דצמבר 1897, 16 גיליונות; בין 50 – 75 עמודים בגיליון.	חברת מפיצי ספרת ישראל באמעריקא; העורכים: אברהם חיים ראזענבערג; א.צ. ראדין; שמואל בנימין שווארצבערג
17. הזמן (The Time)	שבועון חברתי-לאומי	ניו יורק	אוגוסט 1895 – ינואר 1896, 13 גיליונות; 4 עמודים.	אגודת חובבי שפת עבר בניוארק; יחזקאל ענאוויץ; יוסף גברילאו
18. עץ הדעת ⁶	ירחון חברתי-מדעי	ניו יורק	פברואר-מרץ 1896, 2 גיליונות; 32 עמודים.	יחזקאל ענאוויץ
19. קדימה	ירחון ספרותי	ניו יורק	ינואר-יוני 1899, 6 גיליונות; 288 עמודים.	גרשון ראזענצוויג
20. התחיה ⁷	שבועון ציוני	שיקגו	אוקטובר 1899 – נובמבר 1900, 53 גיליונות; 8 עמודים.	וו. שור
21. ספרת ציון	מאסף ציוני	ניו יורק	1899, גיליון יחיד; 58 עמודים	אגודת "מפיצי ספרת ישראל" באמעריקא
22. מעת לעת	קובץ ספרותי-מדעי	ניו יורק	ספטמבר 1900, גיליון יחיד; 28 עמודים.	שלמה יודיסאן; פנחס הכהן טורבערג
23. המודיע לחדשים (Monthly Inteligencer)	ירחון ציוני-דתי	ניו יורק	אוקטובר 1900 – מרץ 1902, 15 גיליונות; 20 עמודים.	הערמאן ראזענטהאל; א.ת. ראזענבערג
24. התקוה	שבועון ציוני	ניו יורק	אוקטובר 1901 – ינואר 1902, 8 גיליונות (לא סדיר).	ה.ל. זעליקאוויץ; צ.י. לוריא; בהוצאת "דורשי שפת עבר"
25. בית ועד לחכמים	ירחון תורני	ניו יורק	פברואר – יולי 1903, 6 גיליונות; 28 עמודים.	הרב דוב בער אבראמאוויטץ
26. הישראלי	שבועון תורני	ניו יורק	יוני – יולי 1903, 5 גיליונות.	א. היימן חרלפ
27. הלאם ⁸ (The Nation)	שבועון משכילי לאומי-ציוני, בשנה ראשונה הופיע כירחון	ניו יורק	דצמבר 1902 – אוקטובר 1908, 255 גיליונות; 8 – 10 עמודים בגיליון (12 גיליונות הופיע כירחון).	מ. גאלדמאן
28. ילקוט מערבי	מאסף שנתי ספרותי	ניו יורק	1904, גיליון יחיד; 168 עמודים.	אגודת "אהלי שם"; עורכים: הערמאן רעזענטהאל; ד"ר אדאלף מ. ראדין

שם העתון	תדירות ומהות	מקום ההוצאה	זמן ההופעה	העורך והמו"ל
29. עולם קטן	ירחון תלמידי בית-ספר עברי	קליבלנד	דצמבר 1906 — ?	
30. ספר זכרון שנתי המודיע פרשת פעולות האגודה אהלי שם	קובץ שנתי לספרות ולחכמת ישראל	ניו יורק	1907 — 1909, 3 גיליונות; 26 עמודים.	אגודת "אהלי שם"
31. אספקלריא	ירחון ספרותי ברוח מסורתית	ניו יורק	ינואר 1907 — 1907, 4 גיליונות (לא סדיר); בין 30 — 40 עמודים.	בן-ציון איזענשטאדט "אגדת מחזיקי ספרות ישראל באמריקה"
32. העם (The People)	ירחון ספרותי-מדעי	ניו יורק	אפריל 1908, גיליון יחיד; 35 עמודים.	ד"ר יצחק ווירניקובסקי
33. התפתחות ⁹	ירחון?	ניו יורק	1909	א. גולדמאן
34. שבלים	דו-שבועון ספרותי-לאומי	ניו יורק	ינואר — יוני 1909, 7 גיליונות (לא סדיר); 18 עמודים.	מ. בן אליעזר
35. היום	יומן לאומי-ציוני	ניו יורק	יולי — נובמבר 1909 (90 גיליונות); אוגוסט 1913 — ינואר 1914 (120 גיליונות); 4 עמודים בגיליון.	משה גאלדמאן
36. בשרה	קובץ ציוני	ניו יורק	אוקטובר 1909	ד"ר הרצל ציון קלוב
37. המצפה	ירחון תורני	ניו יורק	מאי 1910 — מאי 1911, 6 גיליונות (לא סדיר); 24 — 32 עמודים בגיליון.	הרכנים אברהם יודעלעוויץ ויעקב איסקאלסקי
38. הצפיר (The Morning Breeze)	ירחון ציוני	ניו יורק	יולי — נובמבר 1910, 3 גיליונות; 4 עמודים.	ד"ר הרצל ציון קלוב עורך: א.ה. פריעדלנד
39. פרחים	מאסף ספרותי	ניו יורק	ספטמבר 1910 — אפריל 1911, 2 גיליונות (לא סדיר); 20 עמודים.	האגודות "פרחי ציון". עורכים: ש.י. בורובסקי ויל. ברון
40. הדרור (The Swallow)	שבועון ציוני-עברי	ניו יורק	ספטמבר-דצמבר 1911, 15 גיליונות; מ-24 ועד 8 עמודים בגיליון.	ראובן בריינין; קאספאר לוי'ה'ס וד"ר ישראל שפירא
41. הדבורה (The Bee)	ירחון הומוריסטי	ניו יורק	נובמבר 1911 — אוגוסט 1912, 10 גיליונות; 16 עמודים.	גרשון ראזענצוויג
42. הרבני	ירחון תורני	ניו יורק	1912	הרב ט. איזיקסאן
43. הצעיר	ירחון לתלמידים	בולטימור	מאי 1912, גיליון יחיד	הוצאת בית הספר העברי בבולטימור
44. תחית לשון	קובץ ספרותי-לאומי	ניו יורק	1913, גיליון יחיד; 112 עמודים.	אגודת "מפיצי שפת עבר וספרותה". עורך: מ. וואקסמאן

שם העתון	תדירות ומהות	מקום ההוצאה	זמן ההופעה	העורך והמו"ל
45. תחיה (The Hebrew Renaissance)	ירחון ציוני-סוציאליסטי	ניו יורק	מאי - נובמבר 1913, 7 גיליונות; 28 - 34 עמודים.	ש.צ. זעזער
46. התורן ¹⁰	ירחון ספרותי-לאומי (מאוחר יותר הופיע כשבועון ואחריו שוב כירחון).	ניו יורק	יוני 1913 - דצמבר 1925 (בין יוני 1913 - דצמבר 1915: 18 גיליונות; 40 - 50 עמודים לגיליון).	הסתדרות "אחיעבר"; העורכים: א.ב. גולדברג; שמעון גינצבורג; ש.ב. מקסימובסקי; ב.נ. סילקינר; דניאל פרסקי

שערן של העתון "העברעו נויעס", שהיה רק רבע עברי. שאר שלושת הרבעים: אנגלי, גרמני ויידי.

Hebrew News.

נויעס

העברעו

וידבר תלמיס את כל הדברים סאלס לאק

לא תרצה	אנכי ה'
לא תנאף	לא יתיה
לא תנב	לא תשא
לא תענה	וכור את
לא תאסר	כבר את

NEW YORK, WEDNESDAY, APRIL 5, 1871.

BE THOU CANDID AND HOLD JUSTICE IN VIEW;
FOR THE END OF MAN IS PEACE.—(Ps. xlvii.,)

VOL. I. NUMBER I.

נייארק י" ניסן התרל"א

ספר חס וראה ישר כי אחיית לאיש שלום, תתלים ל"ז

JACOB COHEN.

PROPRIETOR AND PUBLISHER.

FIVE DOLLARS PER ANNUM.

TEN CENTS PER COPY.

ADVERTISEMENTS.

One Insertion, 25 Cents per Line.
Second Insertion, 20 " "
Third Insertion, 15 " "

Advertisements should be sent in before Wednesday in each week.

Office 43 Chatham Street.

יאקאב סאהן

פראפרייטאר אונד פובלישער

פינף דאללארס פער אנום

עשרן צענטס פער קאפיע

ארווערטיגעמענטס

אינע אנצייגע 25 צענטס פער ליניע
צווייטע אנצייגע 20 " "
דייטע אנצייגע 15 " "

ארווערטיגעמענטס פיססען קאר מיטוואך יעדע וואכע איינעשיקט ווערען
אדמיניע 43 שעממעס סטריט.

הסלק ויילעלעם! פוטל פרוסא!

GEN. U. S. GRANT

טבלה מס' 2: העתונות העברית-האמריקאית, סדר הופעתה ותדירותה, 1871 — 1914

תדירות העתונים												
השנה	קיימים מקודם	התחילו הופעתם	סך-הכל	יומנים	שבועונים	דו-שבועונים	ירחונים	רבעונים	שנתונים	קבצים ומאספים בודדים	החלו להופיע	סך-הכל
1871	—	1	1		1						—	1
72	1	—	1		1						—	1
73	1 ¹¹	—	1		1						—	1
74	1	—	1		1						—	1
75	1	—	1		1						—	1
76	1	—	1		1						1	—
77	—	—	—								—	—
78	—	—	—								—	—
79	—	—	—								—	—
1880	—	1	?1							?1	1	—
81	—	1	1		1						1	—
82	—	—	—								—	—
83	—	—	—								—	—
84	—	—	—								—	—
85	—	—	—								—	—
86	—	—	—								—	—
87	—	1	1				1				—	1
88	1	2	3		2		1				—	3
89	3	2	5		3		2				5	—
1890	—	2	2		1		1				1	—
91	2	—	2		1		1				—	2
92	1	1	2		2						—	2
93	2	2	4		3					?1	3	—
94	1	4	5		1		2		1	?1	3	—
95	2	2	4		2		2				1	—
96	3	1	4		2		2				2	—
97	2	1	3		2		1				1	—
98	2	—	2		2						1	—
99	1	3	4		2		1			1	3	—
1900	1	2	3		1		1			1	2	—
01	1	2	3		1		1				—	3
02	3	—	3		2		1				3	—
03	—	3	3		2		1				2	—
04	—	3	3		2		1		1		—	3
05	—	1	2		1						—	1
06	—	1	2		1		1				—	1
07	—	1	4		1		2		1		—	1
08	—	1	3		1		1				—	1
09	—	5	5		1		1		1	1	—	5
1910	—	1	3		2		2			1	—	3
11	—	1	4		2		3			1	—	4
12	—	3	3		3						—	3
13	—	1	4		2					1	—	4
14	—	—	1		1						—	1
סך-הכל	סך-הכל	16 ¹²	100%	1	11	2	20	2	2	8	45	2.2%
ב-%	ב-%			2.2%	23.9%	4.3%	43.5%	4.3%	4.4%	17.4%	97.8%	
							(מעוגל)					

מאז הכת 40 נחלת יתרה רשיל
ראשונים כח 25-1
הפסק יבא

מאמרים ודעות ענפים וירשנים
ועדו ספרים מאתלסטר האקאדי
זוהיטו ספרים אק ערסטרס
ארסלנו 759 ירסנו נרסס סיו טב
נבטרנו 270 האקאדיס חנו
וערסטרסו ענפים ירס 462
דיסו ליונרס סיו טס ענטרס 11
אחי כס עברי וסר Hebrew and
English Dictionary, Bibli-
cal and Rabbinical by M.
H. Bresslau, London 671
Pages 2.40. ירסו סיס English
and Hebrew Dictionary
282 פירסס סתיל 11.20 ירסו
הרסו ירסו עברי Hebrew
Grammar 600 כל איה סארסו סרס
J. Drachman Bookseller 50 Canal

אנר כלום
הוא ההגות הגדולה והרחבה של
ד ברום קאנאל סטרס
דב הוא נחיתו בכל סודו הקר
ספרות ספרות ינות נחיתו
כה יסא הרס כל חסן עני
הרססו לסכנתו ולסכנת נחיתו
הקנה ירסו תס הרסל הסוכר
בו ה ברסו באסנת הוא סרס
קבירו ספרותו מקוס הרסל יוח
לראות שר נרסו לסטרסו ולהרסו
לבו לירססו נרסו ירסו סרסו
אנר כיוס" לרססו תלס חרסו
יסעו לרססו עניו סוכסו נרסו
בססרסו סכססו חרססו נרססו
סרסו סכססו חרססו נרססו
והרססו וס איתנו סרסו

קיצוד רשימה
הספרים הנמצאים בכוח ספרו הספרים

יעקב הרוקערמאו
סוכר ספרים

50 קאנאל סטרס, נראק

הספר
מאסר וסלס לורסנין על חרסו
סוח 40. סיל עס לרסו ערסו 50
סרסו סרססו על חרסו לססו חרסו ירסו
40 סרסו סרסל על חרסו אכסו
50 סרסו סרסו סרסו 50. סרסו
לרסו לרסו ירסו חרסו עס חרסו
סרסו סרסו 50. סרסו רב לרסו
חיל 20 סרסו חרסו סרסו חרסו
והסרסו סרסו וסרסו נרסו סרסו
ירסו חרסו 50. סרסו חרסו הוא
סרסו איה עס כל סרסו ערסו חרסו
נרססו סרסו סרסו חרסו לרסו ירסו
סרסו חרסו 120. סרסו נרסו סרסו
נרסו חרסו ערסו על סרסו חרסו לרסו
כרסו 120. סרסו סרסו סרסו
וסרסו חרסו חרסו קאנרסו סרסו
מארססו 10. סרסו חרסו חרסו
חרסו סרסו לסרסו רב עס חרסו
חרסו חרסו חרסו חרסו חרסו

זה השער פתוח לרוחה
סוחר יג ויש יבואו בו וישבעו נחת

הסקלאר הוחר הרסל של
יון גפן ויון שרש של פסת.

הערסו וסרסו נכסרסו אמתו הוא הסקלאר של

מ. נודסאו

נרסו 50-60 חרסו קאנאל סרסו ארסו סרסו
בו ירסו חרסו כל סרסו
ירסו של פסו ברסו ארסו ארסו חרסו סרסו
כל סרסו ירסו ארסו חרסו ארסו
כרסו חרסו חרסו ר ירסו סרסו
והרסו חרסו חרסו חרסו

מחסו כהרסו חרסו חרסו
סרסו ארסו ירסו חרסו חרסו חרסו חרסו
והרסו חרסו חרסו חרסו

בו ירסו בו סרסו וקאנאל סרסו חרסו חרסו חרסו
והרסו חרסו חרסו חרסו חרסו חרסו

הרסו חרסו חרסו חרסו חרסו חרסו חרסו
אני לרסו חרסו חרסו חרסו חרסו חרסו חרסו
נרסו חרסו חרסו חרסו חרסו חרסו חרסו
אנר חרסו חרסו חרסו חרסו חרסו חרסו
סרסו חרסו חרסו חרסו חרסו חרסו חרסו
לרסו חרסו חרסו חרסו חרסו חרסו חרסו
נרסו חרסו חרסו חרסו חרסו חרסו חרסו
נרסו חרסו חרסו חרסו חרסו חרסו חרסו

לואים מינסקי
60-69 קאנאל סטרס

כרסו חרסו חרסו חרסו חרסו חרסו חרסו
בו הוא לסרסו חרסו חרסו חרסו חרסו חרסו חרסו

כרסו חרסו חרסו חרסו חרסו חרסו חרסו
נרסו חרסו חרסו חרסו חרסו חרסו חרסו חרסו

מאמרים ודעות ענפים וירשנים
ועדו ספרים מאתלסטר האקאדי

זוהיטו ספרים אק ערסטרס
ארסלנו 759 ירסנו נרססו סיו טב

נבטרנו 270 האקאדיס חנו
וערסטרסו ענפים ירסו 462

דיסו ליונרס סיו טס ענטרס 11
אחי כס עברי וסר Hebrew and

English Dictionary, Bibli-
cal and Rabbinical by M.
H. Bresslau, London 671
Pages 2.40. ירסו סיס English

and Hebrew Dictionary
282 פירסס סתיל 11.20 ירסו
הרסו ירסו עברי Hebrew
Grammar 600 כל איה סארסו סרס
J. Drachman Bookseller 50 Canal

עמוד מודעות אופייני בעתון עברי בניו יורק

בחינת הטבלאות מעלה בפנינו שלושה מאפיינים מרכזיים של העתונות העברית-האמריקאית בתקופה הנדונה:

- א. המאפיין הראשון נוגע למבנה העתונות ולמהותה: מכלל 46 העתונים וכתבי העת שהופיעו בתקופה הנדונה, 20 (43.5%) היו ירחונים; 11 (23.9%) — שבועונים; 8 (17.4%) — קבצים ומאספים שונים; 2 (4.3%) — דו-שבועונים; 2-רבעונים; ו-1 (2.2%) — עתון יומי. המסקנה העולה מכך היא, כי עמודי התווך של העתונות בתקופה זו היו התקופונים השונים (ובראשם הירחונים וכן השבועונים), כאשר קרוב ל-40 שנה אין לדבר כלל על עתון יומי (לצורך ההשוואה נציין, כי במזרח אירופה החלה לפרוח עתונות יומית עברית החל מ-1886 ואילו באמריקה עצמה פורחת בתקופה זו עתונות יידיית יומית ענפה). המשתמע מכך הוא חוסר התבגרותה של עתונות זו, וחוסר יכולתה להתמודד עם המציאות הדינאמית היומיומית.
- ב. המאפיין המרכזי השני הוא אי-סדירותה ותוחלת חייה הקצרה של העתונות העברית-האמריקאית. כל העתונים שהופיעו בתקופה זו הפסיקו הופעתם (להוציא "התורן", שהמשיך הופעתו מעבר לסיומה של התקופה). רוב העתונים הופיעו פחות משנה, להוציא ארבעה שבועונים בולטים — "הצופה בארץ החדשה" (לפחות שלוש שנים); "הפסגה" (כשש שנים); "העברי" (כשבע שנים); ו"הלאם" (כשש שנים), אחדים מהם הופיעו פעם אחת או פעמיים — ולא יספו, כפי שמתאר בצורה נוקבת העתונאי והמשכיל בן-התקופה הרמן (חיים) אליסף:

The list of the American-Hebrew Periodicals reads like a casualty list from the battlefields of belligerent Europe, with the only difference that in the list of the American Hebrew Periodicals no names of wounded are reported. Here all seem to be dead. For even those who are counted among the living seem to be lost among the dead. All but one ["Hatoren"] show very faint signs of life, their pulses are weak and their heart-beats are feeble, their tongues are tied and their words are weary¹³.

תפוזים
האחים גראווער

74 רחוב סאפסאק, ניו יארק

מתקברים להודיע לתקברים, סגרי ספרים וכוציאים לאור כל סגרי השקפה ושירי שפת עבר קגרים וקגהים קנהקה קעלה וקנהקה, וכן שרי וקרה בשפת קבל (ישנינו) וכן ספורי ושארניאן וסגרי אשקנו וקריטניה, כל ספרים קאקה לטיגיקם, עם תסונות הסתברים וצירות פחותי גן וקנו, (מילוסטרם), לוחות עם, גולוחות קלליים לספרות ולספור, וכן פרטי ספור, סכתבי-ספור וקגן (כילס גלעיו), סכתבים להקור (ספייסטנס גלעיו), סכתבות, וכל הדברים הגונים אל עניני עולם סכתבי, קלם וקסו פה על צד היותר טוב וקנהקה לתקברים ולכל עירי ספור וקשא וספן קסם.

74 Suffolk St., N.Y.
למדפיסים בשפה העברית היתה עדנה

מגמות העתונות

כבואנו לבחון את מגמותיה של העתונות העברית-האמריקאית ואת תכניה עלינו לראותם לאורם של שלושה מעגלי-עתונות רחבים יותר, שאליהם היתה קשורה עתונות זו: ראשית, העתונות העברית-האמריקאית היוותה את שלוחתה וממשיכת דרכה של עתונות ההשכלה העברית-האירופית; שנית, העתונות העברית-האמריקאית היוותה חלק בלתי נפרד מכלל העתונות היהודית-האמריקאית; שלישית, עתונות זו היוותה חלק ממסגרת העתונות האתנית הרב-לשונית האמריקאית, כאשר היא מתמודדת בתוך עצמה כיצד לבטא את איפיוניה הייחודיים העבריים, היהודיים והאמריקאיים, בעת ובעונה אחת, במסגרות התייחסותה השונות.

הממד העברי בעתונות — "להפיץ ולהרחיב ידיעת לשון העברית וספרות ישראל בקרב אחינו בני-ישראל באמריקה" — היה, כמובן, המאפיין העיקרי במהותה ובהוויתה של העתונות העברית-האמריקאית, שכבר מראשית הופעתה התוותה את דרכה ואת מטרתה ברוח עברית-משכילית. כך עולה, למשל, מדברי "העברי", שהודיע, כי הוא יופיע "על פי דרך האמת והשלום שבחר לו מייסדו [שרהזון] וילך בדרך סלולה שסללו לפנינו הסופרים האדירים ר' פרץ סמולנסקין ור' דוד גורדון ומשוררנו הנעלה י.ל. גורדון", וכן מדברי הירחון "המורה", שקרא "להפיץ מעיני שפתנו... בין אחינו יושבי ארצות הברית... להעלות נר הדעת במושבותיהם".¹⁵ מטרות משכיליות אלו אופיינו גם בתכנים מסורתיים ולאומיים, כשהציר המרכזי עליו הן נסכות היא השפה העברית. נוכל לראות זאת בבירור מדברי צבי הירש ברנשטיין, כבר בגיליונו הראשון של ה"העברעו נויצעס", השבועון הרב-לשוני שקדם אף ל"הצופה בארץ החדשה", כדלהלן:

...מטרתנו מטרה רמה ונשגבה... להרים קרן השפה העברית ולתתה עליון גם בארץ החדשה לשוחריה ודורשיה... השפה הזאת... רק היא הברית התיכון המחברת את לבב בני עמנו מקצה לקצה, בכל ארצות פזוריהם... מטרתנו במכתב עתנו ללמד צעירי עמנו השפה הקדושה, למען ידעו דרך ד'... לשתל על פלגי לבביהם האמונה הטהורה... כי רק היא תקשר מעדנות אחביי [אחינו בני ישראל] בכל ארצות פזוריהם, ולולי השפה הקדושה אשר נשארה לנו משך העת, כבר נמח שמנו וזכרוננו מקרב הארץ...¹⁶

"העבר" — 52 גליונות בשני דולר

THE HEBREW

העברי

ספר יחידני עם הסלח לשנה (במקרים)
בארצות 2.00 דולר
בארצות 10.00 דולר
בארצות 10.00 דולר
בארצות 8.00 דולר
בארצות 12.00 דולר

The Hebrew,
110 HENRY ST., NEW YORK

נוסח קרי הרב בתחיל צנו שרהזון ובלו

Vol. VI. No. 3 New York & Philadelphia, Oct. 18, 1895. Price \$2.00 a Year.

<p>הגבא את גליונות לבית העולם רמת עם מן הסנדור אשר הכותב עקבת ספרותים עור לא נורו, הנחה עקב גליונות היה איש סכיל יודע לשם ספר, אשר בא סגונתו, על מי התערב עם גליונות אלה עם הודו, רח אש וכן גליונות סופרי הפאליטיא חותרים בכל על זכיה את הודותם לחסדם, אבל ער עתה לא תלח עור חסם ביום, מיאונתהרורי היא הסולח עתה</p>	<p>תורה והמדות המנוקות בבשר נפש כל תן על יד אדם מכאטורן האלה, בחטיו את האדם בבשר המלם טעם טעם ליעורן ואים טעם אדם, ורואוהו ואת אשר הסכינו עליה אתה כולל הכסם הרופס ונתבללת לרפואת כרחם ונסוטה, תצול סרו שנה בינה אלים ורבבות בני אדם ובהטת, תפוש סרות חמה וכלל הענים הנדלות נוסרו על ידו חלסירו חכים אשר הנסרו בחי סרסא ובחי</p>	<p>כל מי לתוש סרסא סככל סלחיהם חרובים המט סתסטים רק בחרובים טענו ובערים קרי וישיו בחורן הננו, ואם בחמדות סתרות נדרסת בחן להם אין טענות ראשונות וכלים פגונים אשר יחו להם יאכן בחן יחוק כהם את הסלחיות הסטטים המוכרים סלחיהם נעטנו אשר יקרי לניהם, רק אחרתיוע טעם יש להם, אשר יאטונו במ, אסונה אכן, ואשר יחם קרי יחום חלפני את הכן</p>	<p>ישויה מכנית, לא העלינה זו כל סלחיות והסכנות סכנים ינו לא יכנו אשר רבים, כאלה, אשר נכח יח אחרים על כל עור הער, כי טעו בחן סופרים, ויא יועי יושט סוי האטו ובעת חרב אשר כי נכמי לקרב יחם בברו בחמנו, הוא האנו אשר חן אחר אלהם, אשר רח על אחיו איש סרו כפעלות נחיות טובות כאלה סענו חור בחרובים סכס, איש אשר יודו רב</p>	<p>האמת והשלום. האמת סופרתי את הקראים האמת סופרתי את הקראים האמת סופרתי את הקראים האמת סופרתי את הקראים</p>
--	--	--	---	---

הודעה:

בית ספר העברי במילוואקי סנקס טורח סומחת, אשר יוכל ללמד לבני ישראל תורה, חכמה ורעות, בלשון שהם שומעים. חפצנו שיהיה איש הרח"ת פנים, יודע שש קלטנו בכל פרט ודקדוקה, ונס יוכל לחסביר כל ענין וענין בפרט-אנגלית, היה על צד חיותר טוב, ונס יהיה לו דרך-סלולה בסדר-מלמוד ודרכי החנוך לצי רוח חוסן והעת ע"פ סעמארע טובה ומסוררת.

ובי אשר כל אלה לו ימנה על הארבעה הרשום פה
 Mr. H. Schlomowitz 418 4th Street
 Milwaukee Wis.
 או
 S. J. Perilman, 1022 Galeno Str.
 Milwaukee Wis.

תחנת הספר הטורה העברי בפיטסבורג
 ס.ה. פאנלין היא אש מאראן פטריס.
 החברה רמעו ציון.

העתונות העברית שימשה כאמצעי קשר חשוב של יודעי העברית ושוחריה (מודעה ב"התחיה")

הפסגה

HAPISGOH.

עיתון לבית ישראל בכל ענין המדינה בכלל ובעל דבר המגע ליהודים
 יצא לאור פעם אחת בשבוע

עלה ראש השנה וקרא ענין ימי התעוררות

Entered as second class matter at the New York, N.Y.

9th 1888.

No. 7.

הפסגה
 The
 America
 knowledge
 among the
 People

"התחיה" היה אחד העתונים הלא רבים שהופיעו מחוץ לנייריוק. למעשה היה המשכו של "הפסגה".

התפקיד הלאומי שממלאת השפה הודגש בידי ברנשטיין גם ב"הצופה בארץ החדשה", כאשר העתונות הגרמנית-האמריקאית משמשת לו כדוגמה לליכוד העם דרך השפה והעתונות. בהדגשתו כי "השפה הזאת רק היא האחת אשר בכחה לנהל את העברי בטח בתוך ארצות רבות", משתקפת ראייתו את העתונות העברית — כעורכים עבריים נוספים וכעורכי העתונות האתנית האחרת — גם כאמצעי להדרכת המהגרים בארץ החדשה ולהשתלבותם בה דרך לימוד חוקיה וערכיה.

הממד העברי — כאמצעי וכמטרה כאחת — בא לידי ביטוי, מעצם טיבו, ברוב עתוני התקופה. כך הדגיש הירחון "קרן אור", כי מטרותיו הן: "לשום שם ושארית לשפת עבר בארצות הברית... לתמוך ולהפיץ ידיעת שפת עבר וחכמת ישראל בין בני עמנו הגולים"; "הלאם", שראה את העתונות ככלי מגשר ומקשר בין שוחרי העברית באמריקה, קבע, כי "חפצנו ומטרתנו... להרים נס, אליו יתאספו סופרי עמנו ומשכיליו להפיץ מעיני שפתנו וחכמת ישראל בין אחינו"; "שבליים" רצה "לברא באמריקה במה לספרות העברית כלשון העברית", "למען" "קיום הלשון העברית בתקופה זו"; היומון "היום" מסכם את מטרותיו כך: "לנטוע את השפה העברית, הספרות העברית, הקולטורה העברית והמסורת העברית על אדמת הארץ הגדולה הזאת, ואילו "התחיה" ביקש "לבנות בית לשכינה העברית באמריקה."¹⁷

אולם מעבר לממד העברית, ניתן לבחון את העתונות העברית-האמריקאית גם על פי זרמיה ומגמותיה הרעיוניים. על פי טבלה מס' 1 ניתן לחלק את העתונות העברית-האמריקאית לארבעה זרמים מרכזיים: הזרם הלאומי והציוני, הזרם הספרותי, הזרם התורני ומגמת חכמת ישראל וכן למספר ביטויים שוליים ויוצאי דופן נוספים (מיסיונריות, אנרכיזם, חברה והומור), כפי שעולה מהניתוח שיוצג להלן.

הזרם הבולט והמרכזי ששלט בעתונות העברית-האמריקאית היה הזרם הלאומי והציוני. מכלל 20 כתבי-העת שביטאו מגמה מרכזית זו (43.5% מכלל העתונות העברית-האמריקאית שהופיעה בתקופה האמורה), ביטאו 12 (26%) עמדות ציוניות (ושל "חובבי ציון") ברורות ובהירות. רובן היו עמדות ציוניות-מדיניות וציוניות-מעשיות, ומיעוטן עמדות ציוניות-רוחניות, ציוניות-דתיות וציוניות-סוציאליסטיות. העתונים הבולטים שייצגו את הזרם הציוני היו עתוניו של זאב שור — "הפסגה" ו"התחיה" — ששאפו "להשיב לתחיה את העצמות היבשות... את רגשותינו הלאומיים." שמונת העתונים האחרים (17.5%) ביטאו מגמה לאומית-יהודית, לאר-דווקא בעלת זיקה ציונית. ביניהם ניתן לראות את "הצופה בארץ החדשה", "הקול", "העברי" (בראשיתו) ואחרים, שראו את עיקר תפקידם בקירוב הקבוצות השונות בקרב יהודי אמריקה ואיחודן על בסיס לאומי במסגרת החברה האמריקאית. חשוב לציין עם זאת, כי המגמה הציונית והלאומית שרתה למעשה ברוב העתונים העבריים-האמריקאיים (להוציא בודדים), אף אם הודגשו בהם זרמים מרכזיים אחרים, שצוינו לעיל. קשה היה לראות עתונים עבריים-אמריקאיים — בעיקר משנות

התחיה
 REGENERATION
 Vol. I. Chicago October 20, 1899. No. 1
 עברים עורים
 HATCHIAH

החברה
177, 28870
שנת הוצאה

האמת
PUBLISHED MONTHLY in the original Hebrew Type & Language.
Subscription 50 c. per year
Single Copy 5 c.
Ch. Brown, 177 28870

מקדש האמת ואהבת המין האנושי
לצורך יללן הפלגות האמיתיות הטעות ונאמנות החיים
האמתית הטובה.

הוא לאהב לך הנקאל ענאקטין.
הוא לאהב לך הנקאל ענאקטין.
הוא לאהב לך הנקאל ענאקטין.

Our motto—Truth! Justice! Liberty.
המין הנתינים:

אם תאמרו: עלם הפלגות הטוב והמפורסם לך עיניו רמת השקום. השמחה
שנתיים בעת פסחא ובעת צדק וצדקת השלום.

The purpose of the "The Truth" is to make the Anti-politicians instead of The Politicians, Man-lovers instead of, God-lovers, Students of this world instead of Candidates for the next. Feenbach.

Entered at the N. Y. post office as Second Class Matter

נואר 1988
תשרי

נושאים שיפאטאקטי וזנר סיטאן, 177 רחוקן ספריו ט

"האמת" ר"המצפה" – במציאות לא יכלו להימצא בכפיפה אחת, לא רק משום שהופיעו בתקופות שונות: "האמת" היא עתון אנרכיסטי קיצוני ר"המצפה" – ירחון חרדי.

המצפה

עתון חרדי
לתורה ולדעה ולכל עניני ישראל

יזמא לאור על ידי הרבנים
אברהם אהרן ודעלעקטין פנשען
יעקב איסקאלסקי בניו יארק.

תעריף על ידי
הרב י. איסקאלסקי, 210 מעדיטאן סט.
נוארק

אלוק תר"ע NO. 4

הפוסט א. ת. רשומבעקלי, 131 תעריף ספרים
נאכדירוק ספרותא וזנר

ה-90' ואילך – שלא ראו עצמם כחלק מהמסגרת היהודית-הלאומית, לפחות, או אף כחלק מהמסגרת הציונית (שלא כמו חלק נכבד מהעתונים היידיים-האמריקאיים).

הזרם השני בחשיבותו בעתונות העברית-האמריקאית היה זה שהדגיש את הממד הספרותי. מבין תשעת כתבי-העת (19.6% מכלל העתונות; רובם ירחונים) בלטו בתקופה "המשכילית" (עד 1909) "המאסף בארץ החדשה", "קדימה" ו"ילקוט מערבי", ואילו בתקופה המודרנית בלטו "שבליים" ו"התורן". הירחון "התורן" הציג את עצמו כ"אורגאן עברי שימשש כלי-ביטוי לשאיפותינו העבריות היסודיות ולהשקפת עולמנו המיוחדת, אורגאן שיאחד את 'השבליים הבודדות' לכה פועל, לצנור של השפעה... והעיקר שיכניס את הדור הצעיר תחת כנפי הספרות העברית ויקשרה אל קנינינו הלאומיים קשר כל ינתק."¹⁸

העתונות התורנית-החרדית, שהופנתה לקהל מוגדר ומצומצם, הופיעה רק החל מ-1903. היא כללה ארבעה כתבי-עת (שלושה ירחונים ושבעון אחד), שהיוו 8.7% מכלל העתונות העברית-האמריקאית. על רקע פריקת עול התורה, תהו ובהו בעניינים יהודיים מרכזיים (כשרות, הסמכות וכדומה) והתרופפות החינוך היהודי, הקדיש עצמו "בית ועד לחכמים" "לתורת היהדות העתיקה וחזוק דת ישראל סבא" ואילו "המצפה" ראה את תפקידו ב"חיזוק עמודי תורתנו אשר רופפו", כאשר מטרתו היא "להקדיש את העבר שלנו, ללמד בהווה לדעת מטרת החיים לעתיד". כך גם דאגה העתונות התורנית-החרדית לפרסם פסקי הלכה בנושאים המרכזיים שהעסיקו את היהדות האורתודוקסית – כחלק חשוב בפרסומיה.

מגמת חכמת ישראל באה לידי ביטוי בולט בארבעה כתבי עת (8.7% מכלל העתונות) ויסודותיה שאובים מכתבי-העת שהקדישו עצמם לחכמת ישראל בראשית תקופת ההשכלה. כך עולה בבירור מהצגת מטרותיו של הירחון הבולט ביניהם, "נר המערבי", המזכיר בנוסח דבריו את עתוני ראשית ההשכלה – "המאסף" ו"בכורי העתים" – בהציגו את מטרותיו: "חקירות, ביקורת וכיאורים בכתבי קדשנו... החברה שתתדל לאסוף ולקבץ מפרשי התנ"ך מחכמי עמנו ומחכמי העמים זולתנו... כן גם הביאורים הרבים והחקירות בדרכי הלשון המפוררים במכתבי עתים שונים מימי בן-מנחם (מענדעלסאהן) עד היום ולעשות מהם... ביאור חדש על כל כתבי הקדש... אחרי אשר יקובל הביאור בהסכם החכמים יעשה על ידי החברה... תרגום חדש בשפה אנגלית על פי הביאור המוסכם והמקובל."¹⁹ אנו רואים כאן בבירור את העתקת יסודות ההשכלה מגרמניה של שלהי המאה ה-18 לאמריקה של סוף המאה ה-19. גם "אוצר החכמה והמדע לספרות ישראל", שהופיע מעט לפניו, הדגיש מגמה זו: "חוקרים מביני בינה יביאו המעשר מפרי חכמתם אל בית האוצר ויהי טרף בבית חכמת ישראל גם בארצנו החדשה".

מבין המגמות הנוספות השונות שבאו לידי ביטוי בעתונות העברית-האמריקאית אנו מוצאים שני ירחונים, שיועדו לתלמידי בתי ספר עבריים ("עולם קטן" ו"הצעיר"); שני ירחונים, שהבליטו את הממד החברתי בחיי המהגרים היהודיים באמריקה, תוך ביקורת חברתית וקריאה לשוויון ולצדק סוציאלי – "הזמן", ו"עץ הדעת", שאותם ערך יחזקאל ענאוויץ, וכן שני קבצים נוספים ("המזרח" ו"התפתחות") שטייבם ומהותם לא ברורים. בנוסף אליהם הופיעו עוד שלושה ירחונים, שלא זכו אמנם לתפוצה רבה ולאריכות ימים, אך היו ייחודיים במגמותיהם ובמטרותיהם: "הדבורה" – הירחון העברי היחידי שהוקדש להומור ולסטירה, שראה תפקידו "לתת דבש לישרים ועוקץ לנבערים"; "עדות לישראל" – ירחון מיסיונרי, שהועיד לו למטרה "להיות למליץ בין אחינו בני-ישראל בעלי הברית החדשה, אשר חדש ד' את עמו ע"י ישוע בנו... ובין אחב"י הממאסים במשיח ונכשלים בו";²⁰ ו"האמת" – ירחון בעל מגמה אנרכיסטית, שלו יוקדש הדיון שלהלן.

ירחוננו של יחזקאל ענאוויץ "האמת" (1894 – 1895) נשא נס לא מקובל בעתונות העברית – נס האנרכיזם. נראה, כי התקפות שלוחות רסן בשפה כה בוטה וחריפה, כפי שהובעו מעל דפי "האמת" כנגד האמונה היהודית, הרבנים, עורכי עתונים עבריים אחרים וממשלת ארצות הברית, לא הופיעו בשום עתון עברי באמריקה ובאירופה כאחת. בראותו לנגד עיניו את "חכמת הטבע" ואת מבשריה – אפיקורוס, פרידריך אלכסנדר פון הומבאלדט, דרוויץ וספנסר – יצא ענאוויץ למאבק ב"אמונה הטפלה" וב"ממשלה הארורה" – "שני המשחיתים האלה" – כאשר מגמתו היא

"תיקון עולם": "הפוך הקערה המלאה שקצים טמאים על פיה." ²¹ כרצותו "ללמוד להעם הדרך ילכו בה" הוא ניסה, כעתונים סוציאליסטיים ורדיקלים אחרים באמריקה, להכניס גוון מדעי לעתונו, כדי להעלות את רמתם האינטלקטואלית של קוראיו. כך תקף את הדת היהודית, כשהוא שולל את מציאות האל: "כל התורה וספרי הנביאים בנויים על דעות כוזבות כי לא נדע מציאות האל" ויוצא כנגד "אמונות ההבל המקראיות והתלמודיות." ענאוויץ' ראה בספרי התלמוד ספרים "משוללים מכל חכמה ומדע, אשר לא ידעו להבחין בין טוב לרע," טען שספר בראשית הוא "גנבת זר" מחכמת הודו וקרא להשליך את כתבי-הקודש, שרק הכיאו צרות לעם ישראל. ²² הרבנים — "החמורים הארטהאדאקסון" בלשונו — זכו למטר חרפות וגידופים לא פחותים מפיו. הוא כינה אותם "המתעתעים... המצפצפים... עקרבים... האודים העשנים בתמרות עשן להב תורת השקר... מלמדי שקר." בעיניו הם "פגרים מתים אשר מעולם לא הריחו ריח החכמה האמיתית... כל ידיעתם מאפס והאי ידיעת אמת היתה נר לרגליהם." הוא גם איים לפרסם את שמות הרבנים בניו יורק "אוכלי השקש והחזיר", אשר "טובלים ושרץ בידם" והאשימם שהם "גונבים לבכות בני אדם... ובתפילתם ישתגעו וייעפו רק למען מצא בצע כסף." ²³ גם תנועת חיבת ציון לא יצאה נקייה מלפניו. במאמר אנטי ציוני חריף הוא תקף את ההילה שהעניקו חכמי התלמוד לארץ ישראל וטען, כי הביטוי "ארץ זבת חלב ודבש" ניתן בעיני "תועי רוח", שהיו בורים בגיאוגרפיה. לדבריו, הארץ קטנה וקשה ולא תוכל לשאת את עם ישראל, ודימויה כ"ארץ נחלי מים, עיינות ותהומות" הוא הולכת שולל. ²⁴

ברעיונותיו האנרכיסטיים לא נרתע "האמת" מלתקוף גם את המערכת הפוליטית האמריקאית, תוך שהוא קורא "לשלוח את שתי המפלגות [הרפובליקאנית והדמוקרטית] לעזאזל כשעיר המשתלח." בהתקופה את השיטה הקפיטליסטית, היוצרת "אי צדק סוציאלי וחלוקה בלתי צודקת," קרא לפעולה למען "הסדר העולמי החדש" תוך "התאחדות הכוחות" נגד "משטר הרשע והעריצות, השוד והחמס." לדבריו, על הפועלים לפעול לא "באמר ודברים" אלא "רק בדם ואש ובתמרות עשן," כי "בתחוננים לא יוסרו זאבי טרף." ²⁵ דעותיו וקריאותיו של ענאוויץ' זכו לתגובות נגד חריפות מצד עורכי העתונות העברית, ואף לא משכו קוראים רבים לצידו. זאת בניגוד לעתונות האנרכיסטית היידיית, שמשכה אחריה תומכים ואוהדים לאלפים.

תכני העתונות וזיקותיה

כנאמר, ממד מרכזי נוסף להבנתה של העתונות העברית-האמריקאית הוא בחינת תכניה, כלומר: הנושאים המרכזיים שהעסיקו את סופריה ועורכיה. ראינו, כי הירחונים היוו את חלק הארי בעתונות העברית-האמריקאית, אולם "דופק החיים" של העתונות בא לידי ביטוי מובהק דווקא בעתונות השבועית והיומית, תגובותיה התדירות של עתונות זו על אירועי התקופה, שבאו לידי ביטוי במאמרי המערכת או במאמרים הראשיים בשבועון או ביומן, מאפשרות לנו לעמוד בפירוט רב על תכניה ומסריה של העתונות העברית-האמריקאית. במחקר זה נבחרו עשרה שבועונים ויומן אחד ("הצופה בארץ החדשה", "הפסגה", "הלאמי", "הקול", "הסניגור", "הזמן", "העברי", "התחיה", "הלאם", "הדרור" ו"היום"), שהיו הבולטים בעתונים העבריים-האמריקאיים, על פי חלוקתם הנושאת והתקופתית, כמו גם מספר קוראיהם ומשתתפיהם, הם מייצגים, למעשה, את כלל העתונות העברית-האמריקאית (להוציא המיגזר התורני-החרדי המצומצם). בעתונים אלה נבחרו ומינו 1178 מאמרי מערכת ומאמרים ראשיים, הפורשים בפנינו את המגוון הרחב של הנושאים, שהעסיקו את העתונות העברית-האמריקאית בתקופה הנדונה. מבחינה מתודית חולקו הנושאים לשתי קטגוריות מרכזיות: נושאים שבמרכזם עניינים יהודיים ונושאים שעוסקים לעניינים לא-יהודיים — כאשר בכל קטגוריה מייצגים תת נושאים שונים ומגוונים, כפי שעולה מטבלה מס' 3. ²⁶

בחינת הטבלה מעלה בפנינו מספר היבטים ומסקנות:

א. ההיבט הבולט הוא זה האתני. העתונות העברית-האמריקאית, כפי שהיא מיוצגת בטבלה שמשמאל, הקדישה 92.8% מדיויניה לעניינים יהודיים ו-7.2% לעניינים לא-יהודיים. זאת בניגוד גמור לעתונות היידיית-האמריקאית, ש-64% מדיויניה עסקו בעניינים לא-יהודיים ורק 36% מהם

מסמאומע	מספר סידורי	העתון וזמנו
30	1.	הצופה בארץ החדשה 1871— 1876
13 34 00	2.	הפסגה 1888—1889 1890—1893 1897—1899
23	3.	הלאמי 1888—1889
11	4.	הקול 1889
9	5.	הסניגור 1890—1891
12	6.	הזמן 1895—1896
100 30	7.	העברי 1892—1898 1901—1902
53	8.	התחיה 1899—1900
138	9.	הלאם 1902—1908
90 120	10.	היום 1909 1913
15	11.	הדרור 1911
178		סך הכל:
100		באהוים:

טבלה מס' 3: מאמרי המערכת של העתונות העברית-אמריקאית,
1871 — 1914 — בחלוקה נושאת

סך- הכל	עניינים לא-יהודיים			סך- הכל	עניינים יהודיים											
	עניינים עולמיים		עניינים אמריקניים		סך- הכל	יהדות אמריקה						יהדות ועם-ישראל כללי	סך- הכל	יהודים ויהדות מחוץ לאמריקה		
	במקום אחר	באירופה				היבט לאומי וציוני	היבט רוחני	היבט קהילתי וחברתי- כלכלי	הגירה והשתלבות	דת	חינוך			שפה וספרות עברית	מקום אחר	בארץ- ישראל
3			—	1												
4	—	2	2	9	7	1	2	—	2	2	—	1	1	—	—	
8	—	4	4	126	94	31	11	1	19	24	8	20	12	1	1	
5	—	3	2	95	80	41	8	2	16	7	6	8	7	—	2	
—	—	—	—	23	9	4	3	—	—	1	1	1	13	—	10	
1	—	1	—	10	4	—	3	—	1	—	—	6	—	—	—	
—	—	—	—	9	8	—	2	—	2	4	—	—	1	—	—	
—	—	—	—	12	8	1	1	—	3	3	—	4	—	—	—	
1	14	—	212	286	183	20	38	17	55	36	17	56	47	3	10	
—	—	—	1	29	19	6	6	1	3	1	2	7	3	—	3	
—	—	—	—	53	50	22	7	1	10	6	4	2	1	—	—	
10	1	4	5	228	185	47	65	22	24	20	7	19	24	—	5	
19	1	4	14	71	54	9	17	4	7	7	10	3	14	—	3	
17	1	3	13	103	75	28	17	5	3	14	8	8	20	—	3	
2	—	1	1	13	8	2	2	—	—	2	2	2	3	—	—	
84	3	25	56	1094	797	212	184	53	151	131	66	140	157	4	38	
7.2	0.3	2.1	4.8	928	67.6	18	15.6	4.5	12.8	11.1	5.6	11.9	13.3	0.3	3.2	

עסקו בעניינים יהודיים.³² מכלל 1094 המאמרים שעסקו בעניינים יהודיים, 157 (14.4%) עסקו בעניינים יהודיים שמחוץ לאמריקה, 140 (12.8%) עסקו בעניינים כלליים הנוגעים ליהדות ולעם ישראל ואילו 797 (72.8%) עסקו בעניינים שונים הנוגעים ליהדות אמריקה — "לתת מושג נאמן מחיי היהודים בארץ החדשה לכל סעיפיהם עם מעלותיהם וחסרונותיהם, כפי שהודיע במצעו "המודיע לחדשים". נתונים אלה מדגישים את אופיה האתני של העתונות העברית-האמריקאית. בהתייחסנו למונח "עתונות אתנית" אנו מדברים על עתונות, שהוצאה בידי אירגונים אתניים או בידי בודדים, בשפה שאינה אנגלית או בשפה האנגלית או בצורה דו-לשונית, כשהיא מכוונת בעיקר לסיפוק הצרכים והאינטרסים המשותפים של קהל קוראים אתני ייחודי.³³

מבקרים רבים של העתונות העברית-האמריקאית הדגישו את תלישותה וניכורה מחיי אמריקה (56 מאמרים בלבד מכלל 1178 מאמרי-המערכת [4.8%] עסקו בענייני אמריקה). אולם מבקרים אלה התעלמו מהעובדה המרכזית, כי למעלה משני שלישים (67.6%) מכלל מאמרי המערכת של עתונות זו עסקו בצורה פעילה ותוססת בענייניה השונים של יהדות אמריקה - בתחומי ההגירה וההשתלבות; בענייני קהילה, חברה וכלכלה; בהיבטים רוחניים (חינוך, דת, שפה וספרות עברית) ובעניינים לאומיים וציוניים — כשהם קשורים ואחוזים בהווה האמריקאית היומיומית — מהיבטה האתני.

הבידוד והריחוק מהזרם האמריקאי המרכזי היו, למעשה, ניסיון לשימור זהותה התרבותית-האתנית של העתונות, כחלק מ"הפלורליזם התרבותי" האמריקאי, שיועד כנגד ההתכוללות ולא כנגד ההשתלבות במציאות האמריקאית (35% מכלל המאמרים שעסקו בענייני יהדות אמריקה דנו בהיבטיה הרוחניים: דת, חינוך, שפה וספרות עברית). לפיכך, לא ניתן לראות בעתונות העברית-האמריקאית, כחלק מהעתונות האתנית-האמריקאית, גורם שכיוון את קוראיו לכידוד ולהסתגרות, המעכבים את השתלבות המהגרים היהודיים והתמזגותם בחברה האמריקאית — כפי שטענו בעלי-הגישה ה"נייטיביסטי" מצדדי "התואמות האנגלית" ("Anglo Conformity"). מסקנה זאת מתחזקת גם על רקע העובדה, שהקוראים העבריים, בעלי ידיעת השפה האנגלית, השתמשו בעתונות האמריקאית הכללית לקליטת מידע חדשותי וערכים אמריקאיים שונים. עובדה זו מזימה את הטענה בדבר אי השתלבותם בחברה האמריקאית. הדבר היה שונה בקרב קוראי העתונות היידית. עתונות זו שימשה להם מקור מידע בלעדי לחדשות ולדיווחים והתעצבה כ"סוכנות לאמריקניזציה" (עבורם). נוכל לסכם, אפוא, כי העתונות העברית-האמריקאית — במהותה ובתכניה — היוותה עתונות קבוצתית ייחודית, שדיוניה וביטוייה האינטנסטיביים בענייני יהדות אמריקה היוו חלק מהמירקם הפלורליסטי האתני הרב לשוני האמריקאי. כיתר הביטויים הקבוצתיים האתניים האחרים, הוא ייצג אתני בצל קונספציה אמריקאית ברורה.

בהיבט היסטורי נרחב יותר עומדת טענתנו, כי אין אפשרות ליטול את אופיה האמריקאי של העתונות העברית-האמריקאית. זאת על רקע העובדה, שעתונות זו — כחלק מ"מוסדות" ההגירה המזרח אירופית — סייעה בחידוש הבסיס האתני היהודי-האמריקאי, שנוגח בידי ההגירה הספרדית-הפורטוגזית ובידי ההגירה הגרמנית, שפעלו להטמעות ולהתכוללות היהודים הללו בחברה האמריקאית הכללית.

ב. העתון היחיד שחרג, במידה מסוימת, מחוסר הזיקה למתרחש בחברה האמריקאית היה היומון "היום", שכ-13% ממאמרו הראשיים עוסקים בענייני אמריקה. זאת על רקע מצעו, המצהיר כי "יכיל בקרבו את כל החדשות של היום והשעה... יעסוק בכל שאלות הזמן, הליכות העולם ודברי המדינות..." ויפרסם ידיעותיו לכל איש "לא רק בתור יהודי בלבד, כי אם באשר הוא אדם ואזרח הארץ."³⁴ אך בהיותו היומון העברי היחיד, הוא היה היוצא מן הכלל שלימד על הכלל.

ג. תהליך מעבר העתונות מעתונות מהגרת לעתונות אתנית בא לידי ביטוי דרך בחינת המאמרים שהוקדשו לענייני יהודי אירופה. בעוד שבראשיתה — ב"הצופה בארץ החדשה" — הקדישה העתונות שלישי מדיניה לענייני יהדות אירופה והדגישה בכך את אופיה המהגר, הרי שבמהלך השנים נחלשו הגעגועים לאירופה וחל תהליך התערות העתונות במציאות האמריקאית. כך אנו

מוצאים ש"העבריי" (10.3%), "הלאם" (8%) ו"היום" (13.3%) צימצמו את התעניינותם בענייני יהדות אירופה (שבסך הכל הוקדשו לה 9.8% מכלל המאמרים) לטובת התעניינותם בענייני יהדות אמריקה, ובכך הדגישו את אופיה האתני של העתונות העברית-האמריקאית. באשר לנושא האירופאי הכללי — לו הוקדשו 2.1% בלבד מכלל המאמרים.

ד. באשר לענייני ארץ ישראל, המתרחש בארץ ישראל גופא ובהפרדה מההיבטים הציוניים תפס מקום מיוערי (3.2%) בדיוניה המרכזיים של העתונות העברית-האמריקאית. רק בעתון אחד — "הלאמי" (בעריכת אפרים דינארד) — הוקדשו 43.5% מכלל מאמרי המערכת לנעשה בארץ ישראל, ובעיקר למתרחש במושבות הראשונות. חדשות נוספות מהעולם היהודי, מלבד אירופה וארץ ישראל, לא העסיקו כלל את העתונות העברית-האמריקאית (מלבד 4 מאמרים, שהוו 0.3% מכלל המאמרים).

ה. ענייני יהדות אמריקה עמדו, כאמור, בראש מעייניה של העתונות העברית-האמריקאית. מכלל מאמרי המערכת שהוקדשו לנושאים יהודיים, 72.8% עסקו ביהדות אמריקה, וחלוקתם היתה כדלהלן: מאמרים הדנים בעניינים ציוניים ולאומיים — 212 (26.6% מ-797 המאמרים הדנים בענייני יהדות אמריקה); ענייני השפה והספרות העברית — 184 (23.1%); ענייני דת ישראל — 151 (18.9%); ענייני קהילה, חברה וכלכלה — 131 (16.4%); ענייני הגירה והשתלבות — 66 (8.3%) וענייני חינוך — 53 מאמרים (6.7%). מכלל 797 המאמרים שעסקו בענייני יהדות אמריקה, 697 (87.5%) פורסמו בארבעה עתונים מרכזיים — "הפסגה", "העברי", "הלאם" ו"היום". העתון "הפסגה" בלט במגמתו הציונית (כמוהו גם "התחיה"), וכן הקדיש מקום נרחב לדיונים בענייני דת (כנגד הרפורמים) ובענייני המהגרים היהודיים ודרך השתלבותם ויחסיהם עם אחיהם היהודיים יוצאי גרמניה. "העברי" הבליט את הדיון החינוכי, כמו גם את ענייני הדת, הקהילה ובעיות השתלבות המהגרים בחברה האמריקאית. "הלאם" בלט בעיסוקו האינטנסיבי במעמד השפה והספרות העברית באמריקה, וכן דן בענייני ציונות, חינוך, דת וחברה. היומון "היום", לעומת זאת, דן בעיקר בענייני הקהילה היהודית ואירגונה, כמו גם בבעיות המהגרים היהודיים והניסיונות לחסימת דרכם לאמריקה. כפי שראינו בחלוקת הזרמים בעתונות (טבלה מס' 1), הרי שגם בחלוקה הנושאת בולטים אותם שני מאפיינים מרכזיים — ההיבט הלאומי והציוני וההיבט הספרותי — שעמדו בראש מעייניה של העתונות העברית-האמריקאית בתקופה הנדונה.

ו. לעניינים הנוגעים לכלל עם ישראל וליהדות בכללותה (היסטוריה, פילוסופיה, חגים ומועדים וכו') הוקדשו 140 מאמרים (11.9%), שרובם הופיעו ב"הפסגה", "העברי" ו"היום". התייחסות זאת הבליטה את אופיה הבין לאומי של העתונות העברית-האמריקאית ואת קשריה עם קיבוצים יהודיים אחרים בתפוצות.

ז. ענייני החינוך נדחקו לתחתית סולם ההתעניינות הציבורית (53 מאמרים, 6.5% בלבד מכלל המאמרים שעסקו בעניינים יהודיים), והעתונים שדנו בהם היו בעיקר "העברי", "הלאם" ו"היום". העברת מרכז הכובד של עתונות ההשכלה — הנושא החינוכי — למקום כה שולי בעתונות העברית-האמריקאית, הדגישה את המגמות החדשות של שלוחת עתונות ההשכלה באירופה, העתונות העברית-האמריקאית. הצורך לשנות את כיוון חיי האדם היהודי, אופיים ומהותם ("תורת האדם") למען יהיה ראוי לעמוד במחיצת החברה הלא-יהודית ("אדם בצאתך") הוא הרעיון, שלישומו הקדישה עתונות ההשכלה העברית באירופה את מיטב מאמציה. רעיון זה שונה ב"ארץ החדשה", על רקע החופש האזרחי הקיים. ה"אור" ההשכלתי האירופי הוסט בעתונות העברית-האמריקאית לכיוון הדרכת המהגרים להשתלבות בחברה האמריקאית החדשה, תוך מאמץ להדביק להם פיטות זיהוי אתניות יהודיות למניעת התכולות. פיתוח "רוח האדם" יוצג בניסיון לשמר את המורשת היהודית והשפה והספרות העברית, במסגרת המאמץ לבניית "בית ישראל באמריקה", והדיון התמקד יותר בשאלת ה"כמה" מאשר בשאלות ה"מה" וה"איך". שינוי מהותו של האתוס החינוכי-הפדגוגי המשכילי והעמדתו בקרן-הזווית הציבורית בעתונות היה בין המרכיבים החשובים, ששיוו צביון ייחודי נפרד לעתונות העברית-האמריקאית.

"המודיע לחדשים" — ירחון ציוני-דתי

המודיע לחדשים

(MONTHLY INTELLIGENCER)

פאשר יבוא וקרה בין יהודי אמריקה כגונע (1) להודות.

(2) לתענה הציונית. (3) לתנוך הבנים.

לכר את יבואו.

14 חלונות אנטי-סטרי (5) חקירת-יורשות בתכנת-ישראל (6) שאלות

תשובות (7) כשרות, וקורת ספרים. (8) תוספות.

יצא לאור בתאריך 1988

תעריף:

הערמאן ראוענבערג, א. ת. ראוענבערג,

שנת ראשונה

נוי ארק.

כרס א. ת. ראוענבערג, 52 קנאל ספרים, ניו-יורק.

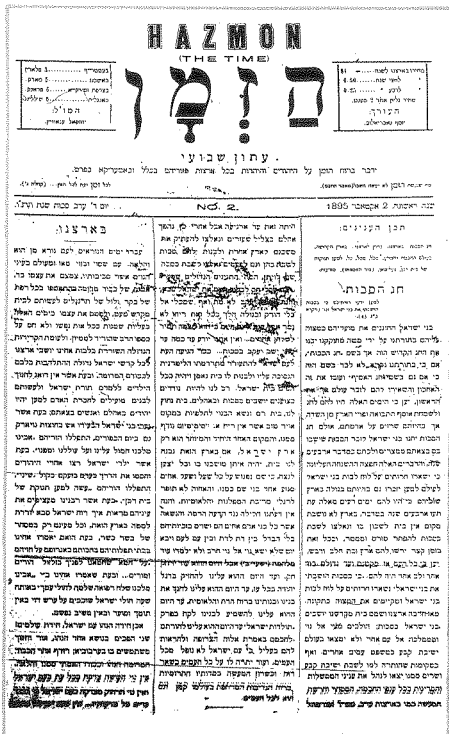
ח. ממד מרכזי — עתונות מפלגתית ופוליטית — אינו מיוצג בעתונות העברית-האמריקאית. בכך מודגש אופיה הייחודי של עתונות זו בהקשריה עם מגגל העתונות היהודית-האמריקאית. העתונות העברית-האמריקאית, שקמה על בסיס ערכי-רוחניים-ספרותיים, לא יצרה זרם עתונאי על בסיס פוליטי-אמריקאי או על בסיס מעמדי-מפלגתי נפרד (להוציא הירחון "האמת" יוצא הדופן), בניגוד מוחלט לעתונות היידית, למשל. תופעה זו נבעה מהעובדה, שעתונות זו לא היתה קשורה בגופים ובאירגונים בעלי אופי פוליטי ומעמדי (מפלגות, ארגוני-עובדים ועוד) אלא בגופים בעלי זיקה ספרותית-תרבותית. כך הותוותה דרכה המתונה של העתונות העברית-האמריקאית, שלא יכולה היתה להביע — מעצם תפיסת עולמה ומראיית ייעודה — דעות חילוניות ורדיקליות ומיליטנטיות. תופעה זו גדרה את השפעתה של העתונות העברית-האמריקאית ברחוב היהודי לתחום היהודי-העברי (לאומיות, ציונות, שפה וספרות עברית), ובכך הגבילה את מספר קוראיה ואת עיצוב דמותם הפוליטית, כמו גם את האפשרות לצמיחת מנהיגות יהודית לוחמת מבין שורותיה (בניגוד לעתונות היידית — ובראשה ה"פארווערטס" עם אברהם קאהן). חשוב לציין עם זאת, כי העתונות העברית-האמריקאית לא היססה מלהביע דעות בתחומים פוליטיים וכלכליים שונים ואף קראה למעורבות פוליטית במפלגות השונות וברחוב היהודי.

ארוטיקה — מחוץ לתחום

בחינת העתונים השונים שהובאו בטבלה מס' 1 מעלה בפנינו מספר נקודות נוספות, הקשורות באופיה, בתכניה ובמגמותיה של העתונות העברית-האמריקאית, כדלהלן:

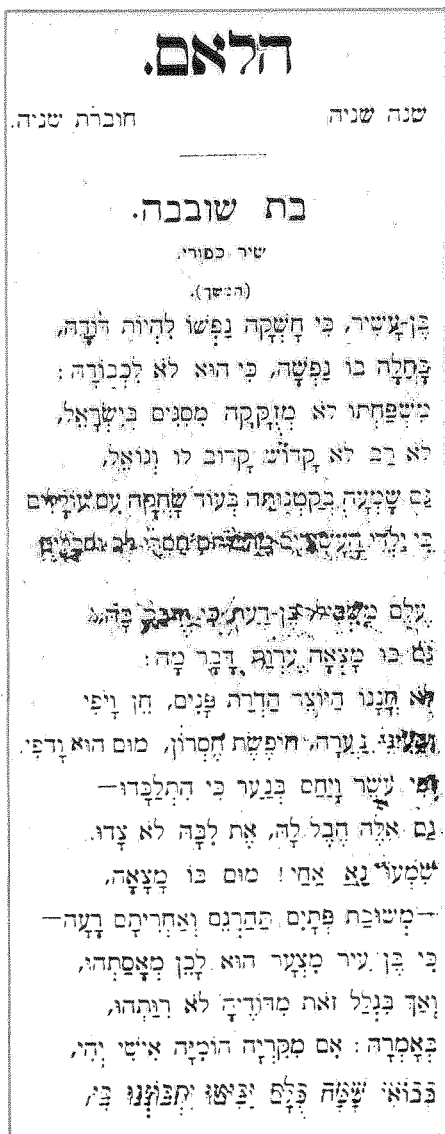
- העריכה העתונאית המקצועית היתה לקיחה. עמדנו כבר על הקשיים שליוו את הופעת העתונות, אולם הם היוו רק חלק מחולשת העתונות העברית-האמריקאית. להם נוספו חוסר מדיניות קבועה ובהירה של עתונים רבים, חוסר שיטתיות בעריכת העתון, חומר מדעי וספרותי בעל רמה נמוכה, חדשות מועתקות וגם סופרים מתחלפים, שיצרו סגנונות בלתי-אחידים. תופעות אלו ליוו את העתונות בדורה הראשון, והתחילו להיעלם עם תחילת גיבושה של העתונות במאה העשרים, ועם התייצבות שורת הסופרים החדשים, ששיפרו את רמתה של העתונות.
- העתונות העברית-האמריקאית אופיינה במאמרים מתפלפלים, כאשר עד להופעתו של "התורן" (1913) לא הופיעו בה כמעט מסות (כדוגמת מסותיו של אחד-העם, למשל, בעתונות העברית-האירופית). דבר זה מדגיש את חוסר בגרותה של העתונות בתקופה הנדרונה.
- העתונות העברית-האמריקאית נמנעה מלעסוק בנושאים הקשורים באהבה, מין וארוטיקה, וזאת בניגוד בולט לעתונות היידית. להוציא סיפורים ושירים בודדים, שרמזו על נושאים אלה (כשבועון "הלאם"), התעלמה העתונות העברית-האמריקאית מהם, כנראה על רקע היחס האידיאליסטי שהעניקו סופריה לשפה העברית — "השרידה היחידה" — והחשש ל"טמא" בהם את העתונות.
- העתונות העברית-האמריקאית בתקופה הנדרונה לא היתה פונקציונאלית דיה. היא לא ייצגה עתונות נושאת ייחודית כמו, למשל, עתונות המיוערת לילדים, עתונות מדעית (כולל רפואית) וכדומה. חסר זה תוקן בתקופה ש-1914 ואילך, עם התפתחותה והתרחבותה של העתונות.
- העתונות העברית-האמריקאית לא השתמשה, בעיקר מסיבות כלכליות וטכניות, בצילומי עתונות. להוציא "הלאם", שפירסם תצלומי אישים שונים, הרי שבעתונות העברית — בניגוד לעתונות היידית — לא הופיעו תמונות של מקומות, אירועים או אישים שונים. מעניין לציין, כי חידושי הטכנולוגיה באמריקה זכו לאיזכור דווקא בעתון התורני "בית ועד לחכמים", כשאלת הלכה: "האם מותר להציג לפני בני הנעורים מחזות מאת פאטאגרפיות בעלי תנועה שע"י מעשה אומן בהציגם לפני האור מתראה לעומתם על הצל כמו תמונות בני אדם חיים ומתנועעים, וזאת משום חשש איסור?" לאחר הבאת דברי האוסרים המתירים נקבע פסק הלכה, כי "יש להתיר אם אינם עשויים לשם עכו"ם."³⁵

"הזמן" — הרבה לפני ה"טיים"

- בעתונות העברית-האמריקאית לא הופיעו מאמרים באנגלית (להוציא מאמר אחד ב"האמת" והודעות עירוניות וממשלתיות ופרסומת בחירות ב"הלאם") מתוך היבטים עקרוניים. זאת, שוב, בניגוד לעתונות היידיית, שראתה צורך לשלב את השפה האנגלית בעתוניה, כדי ללמד את המהגרים את שפת המדינה ולפעול לשילובם בחברה.
- האישים שהוזכרו מעל דפי העתונות כדמויות מופת היו רבנים מאירופה ומאמריקה (אורתודוקסים ורפורמים כאחת) כמו גם משכילים מאירופה ומאמריקה, עורכי עתונים, משוררים, דמויות ציוניות בולטות וחכמים יהודיים מתקופות קודמות, ביניהם גוסטאב גוטהיל, אדולף ראדין, קויפמן קוהלר, האדר"ת (אליהו דוד רבינוביץ תאומים), צדוק כהן (מצרפת), מ. שטיינשניידר, משה הכהן רייכערסהאן, המצי"ר (מרדכי צבי [מאנה] יליד ראדאשקוויץ), מיכאל היילפרין, מנחם דוליזקי, הרצל, נורדאו, סירקין, נחום סלושץ, אליעזר בן-יהודה ואחרים. דמויות מופת אמריקאיות בתחום הרוח, החברה, הכלכלה והממשל (להוציא הנשיאים הבולטים ו"אבות אמריקה") לא נראו כלל מעל דפי העתונות העברית-האמריקאית, עובדה שהדגישה את ריחוקה ובידודה של העתונות מהחברה האמריקאית הכללית.

העמוד הפותח של אחד מגיליונות ה"לאם"

לקראת "המהלך החדש"

ולבסוף, ראוי לדון באופן שבו השתמשה העתונות העברית-האמריקאית ברבדיה השונים של השפה העברית. בתקופה שבה צמחה עתונות זו, בשלהי המאה ה-19, נוסף ממד ספרותי חדש שהחל כאירופה והטביע את חותמו מאוחר יותר גם באמריקה: ספרות התחיה ו"המהלך החדש". ממד זה והמחלוקת שנבעה סביבו היו ממצבי הדרך שהובילה לשימוש ברבדיה המודרניים של השפה העברית בעתונות, כפי שיבואר להלן.

בתקופתה הראשונה של העתונות העברית-האמריקאית הופיעה השפה העברית בעיקר בלבושה המשכילי-המליצי, בעל האופי המקראי, כפי שבא הדבר לידי ביטוי בקטע שלפנינו (מתוך "הצופה בארץ החדשה"):

**אשרי משכיל אל דל
בתי מבשלים לעניים ואביונים**

בין בתי החסד והצדקה הרבים המיוסדים והכנויים לתפארת רוח נדיבת בני האדם, אשר כוננו על ידי נדיבי עם ועם בערי מושבותיהם הגדולות לתועלת ולטובת האביונים, הכי יתנוססו ויקח וחלק בראש, אלה הכנונים אשר הוכנו ונתסדו... "בתי מבשלים בזול", אשר תעודתם להכין כמו מאכל בריאה ולחם אבירים במחיר מצער וכסף מעט, לערוך שלחן מלא דשן וברכה לבני דלת העם... יש אשר הנדיבים בעם המשכילים אל דל אשר ברכם ה' בעושר וברוח נדיכה השמיעו נדבות והרימו תרומתם די כסף להעניק מברכתם לבני העניים...³⁶

החל משנות ה-90, שנות פריחתה של העתונות העברית-האמריקאית, החלו להיראות שינויי מגמה. צרכים משתנים של העתונות, הרחבת אופקיה וטיפול בהנושאים חדשים (תנועת חיבת ציון, ענייני הקהילה היהודית-האמריקאית, בעיות ההגירה) הביאו להרחבת הלשון ושימוש ברבדים נוספים. אולם הרחיפה הגדולה ביותר לשימוש מודרני ומורחב בשפה העברית בעתונות העברית-האמריקאית ניתנה עם תחילת תקופת הספרות המודרנית באמריקה (החל מהשנים 1906 — 1907). המאבק בין סופרי "המהלך הישן", שדגלו בשימוש ב"שפת עבר צחה" לבין סופרי "המהלך החדש", שתבעו הרחבת גבולות הלשון והספרות, הגיע, באיחור רב, גם לחופי אמריקה. הסופרים והעורכים הוותיקים, שנאחזו בלשון ההשכלה, יצאו בשצף קצף נגד ה"מרחיבים", ("מרחיבים" בלשונם) וראו בלשונם "שפת מצרים" ו"לשון אץ קוצץ". בעתון "הלאם", למשל, התנהל דו שיח בין יעקב צבי סאבל, מזקני המשכילים העבריים באמריקה, לבין אפרים קפלאן, משכיל עברי מהדור החדש. בתגובה להתקפת הראשון כנגד "המהלך החדש" טען קפלאן, כי משכילי אמריקה "שקעו בשינה ליטורגית" ואינם רואים את פני העת החדשה. לדבריו, הכתיבה

מאסף ספרותי שהופיע בשנת 1911

בעברית "איננה עתה סתם לשם תענוג בעלמא או להתרפקות על 'השפה השרידה היחידה' ... [והיא] אינה באה עוד רק בכדי לקרב ישראל ל'השכלה' — כי אם לפתח את שפתנו, להוציאה מקפאונה, להרחיב גבוליה ולהביאה לדרגת שפה מתוקנת כדיבור וכתיבה." אשר על כן, סיכם את דבריו, העברית אינה יכולה להצטמצם עוד רק בלשון מאפו וסמולנסקין.³⁷ ביטוי מעשי לדעה זו ניתן בידי חבורת הסופרים "הצעירים" (ביניהם מ. בן-אליעזר, אב. גולדברג, א. ליסיצקי, ב.ג. סילקינר, דניאל פרסקי, א.ש. שווארץ ואחרים), שהחלו להוצאת עתונים עבריים מסוגם של "שבלים", "הדרור" (שנערך בידי ראובן בריינין, ממזדרי "המהלך החדש" באירופה, שהגיע ב-1910 לאמריקה) ו"התורן" — שבישרו את תחילת התקופה המודרנית בעתונות העברית-האמריקאית. נוכל לסכם אפוא, ולומר, כי העתונות העברית-האמריקאית, שהחלה הופעתה באי-ודאות ובחוסר ביטחון בעתידה, ושמשקלה הכמותי היה קטן לאורך כל דרכה, תרמה שתי תרומות היסטוריות חשובות: א. מבחינת יהדות ארץ זו, ביטוייה ורעיונותיה הייחודיים בנושאי הלאומיות היהודית, הצינונית, אהבת ארץ ישראל, פיתוח הלשון העברית וספרותה והחינוך העברי — כל אלה היקנו לה מקום סגולי חשוב בעיצוב חייה הרוחניים של יהדות אמריקה; ב. מבחינת הממד העברי — יש לראות את חשיבותה ההיסטורית בהקמת גשר אל תפוצה נוספת לשימור הלשון העברית ולפיתוחה, עד התהוות המרכז העברי בארץ ישראל. אולם כוחה של העתונות העברית-האמריקאית לא היה חזק דיו כדי להעמיד את הרעיון העברי בדרגת עדיפות גבוהה בחיי הקיבוץ היהודי-האמריקאי, ובזאת נחשפה חולשתה ההיסטורית.

1. אפשר אמנם לראות את תחילתה של העתונות העברית-האמריקאית עם תחילת העתונות היידיית ב-1870, כאשר בעתון הראשון, "די פאסט", היחה תוספת עברית ואף העתון השני, "העברעו נויעס", כלל בתוכו חלק עברי. אולם העתון הראשון שיצא כולו על טהרת העברית היה "הצופה בארץ החדשה". המחקר החשוב ביותר עליו ראה אור בספרו של משה דייזויס, בית ישראל באמריקה: מחקרים ומקורות, ירושלים, תשל"ל, 31 — 73.
2. הטבלה מבוססת, תוך שינויים ותיקונים, על רשימתה של Fannie M. Brody, "The Hebrew Periodical Press in America, 1871—1931: Bibliographical Survey", PAJHS, 33 (1934), pp. 127—170 עיונים בעתונים עצמם. בטבלה מצוינים עתונים, שהופיעו בשפה העברית בלבד, ולפיכך לא נכללים בה מדורים עבריים, שהופיעו כתוספות בעתונות האנגלית-יהודית או העתונות היידיית ("היכל העבריה", "העם", "בי דואר עברי" ואחרים).
3. שמות העורכים מופיעים בטבלה על פי צורת שמם המקורית בעתונם.
4. לא ברור אם אכן הופיע עתון בשם זה. ראה: יעקב קבקוב, חלוצי הספרות העברית באמריקה: מחקרים ותעודות, תל-אביב, 1966, עמ' 31 [להלן: קבקוב].
5. בתקופת הפסקת "הקול" הוציא רודקינזון חוברת בשם "תכונת רוח הישראלי", שמספר ביבליוגרפים רשמו אותה ככתב עת — ולא היא.
6. המשכו של העתון "האמת".
7. המשכו של העתון "הפסגה", שנאלץ לשנות שמו עקב הצנזורה הרוסית (העתונים נשלחו גם ליהודי מורח-אירופה). ראה פירוט נרחב על עתונים אלה בקבקוב, 131 — 210.
8. המשכם העברי של "די נאציאן" ו"די אידישע נאציאן", שהופיעו כירחון בתקופה אוגוסט 1901 — ינואר 1903.
9. לא ברור אם אכן הופיע עתון בשם זה.
10. ממרס 1916 ועד מרס 1921 הופיע כשבועון, וממאי 1921 — דצמבר 1925 הופיע שוב כירחון. במהלך הופעתו התחלפו בעריכתו עורכים רבים.
11. הופעת העתון לא הייתה רצופה.
12. סך כל העתונים שהחלו הופעתם הוא 51, אולם חמישה מהם חידשו הופעתם ("הקול", "העברי", "הפסגה" [פעמיים] ו"היום"), כך שהסך הכולל הוא 46 עתונים.
13. Herman Eliassoff, "Main Currents of American Jewish Journalism: Printed Journals in the Hebrew Language", The Reform Advocate, 27.5.1916, p. 525
14. הנתונים המספריים לגבי קוראיה של העתונות העברית-האמריקאית מעטים ביותר. בראשיתה היא התבססה על מאות אחרות, ואילו "הפסגה" — בסוף שנות ה-90 — כבר היה בעל כ-1,000 קוראים. "הלאם" ריכז סביבו מעגל-קוראים שנע בין 1,000 — 2,000 קוראים, ואילו "הדרור" (1911) מוסר כבר על 3,000 קוראים. הפסקת הופעתו כעבור זמן קצר פגעה קשות באמון הקוראים בעתונות העברית, ועבודה רבה נדרשה להחזרת מעגלי קוראים אלה לחיק העתונות. המיפנה הגדול חל עם הופעת "הדואר" היומי (1921 — 1922), שמעגל קוראיו הגיע לכדי 9,000 איש, ונמשך יחד עם צמיחתו של "התורן", שריכז סביבו בשנים 1921 — 1923 13,300

- קוראים — מספר שיא של קוראי עתון עברי אחד, שלא חזר יותר. לשם השוואה נציין, כי ה"פארווערטס" היידי היומי לכדו ריכוז סביבו ב-1916 198,982 קוראים.
15. העברי, שנה א', גיליון 1, 11 באפריל 1892; המורה, גיליון 1, יולי 1894.
 16. העברנו נועם, גיליון 1, 5 באפריל 1871, עמ' 2.
 17. מטרות העתונות הופיעו במאמרי-המערכת או במאמרים הראשיים של העתונים, בגיליון הראשון שהוציאו לאור.
 18. ראה א.ר. מלאכי, "שבעים וחמש שנה לעתונות העברית באמריקה", ספר השנה ליהודי אמריקה, כרך ח' — ט' (תש"ז), עמ' 672.
 19. נר המערבי, שנה א', גיליון א', 3 — 4.
 20. עדות לישראל, גיליון 1, עמ' 1.
 21. האמת, חוברת א' (יולי 1894); חוברת ב' (אוגוסט 1894).
 22. שם, חוברת ו' עמ' 15.
 23. שם, שנה ב', חוברת ב' (אפריל 1895); חוברת ג' (מאי 1895).
 24. שם, שנה ב', חוברת ד' (יוני 1895), 19 — 22.
 25. שם, חוברת ב', 7 — 10.
26. חשוב לציין, כי מאמר מערכת דאז היה שונה ממאמר מערכת המקובל כיום. לעתים היה זה מאמר ראשי מאת העורך, או מאת אחד מסופריו, לעתים היו אלה הערות העורך שקובצו ממקומות נפרדים בעתון ולעתים לא הופיע מאמר מערכת כלל (בלט בכך "הצופה בארץ החדשה") והנושא המרכזי הוקדש למסירת החדשות השבועיות. מגמה מעניינת שנמצאה בעתונים שנבדקו, היתה ההתאמה הרבה בין הנושאים שהובעו במאמר המערכת, או במאמר הראשי, לבין הנושאים שנידונו בעמודים הפנימיים של העתון. 1178 המאמרים שנבדקו מייצגים 98% מכלל מאמרי המערכת שניתן היה למצוא בעתונות שנבדקה. בחלוקה הנושאת היינו ערים לקושי, שיכול היה להתעורר בהבחנה בין נושאים גבוליים בעת הגדרתם כעניינים "יהודיים" או "אמריקאיים".
27. מכלל 71 גיליונות שנבדקו, ב-41 מהם לא נמצא מאמר מערכת או מאמר ראשי מרכזי, אלא דיון ב"הליכות העולם" — סקירה חדשותית פוליטית או מדינית על אירועי התקופה באירופה ובארצות הברית. עתון זה ראוי לציון, כי 58% מהעמודים המובילים בו עסקו בעניינים עולמיים לא-יהודיים וככך הוא יוצא דופן מכל עתון עברי-אמריקאי אחר ברמת ה"אמריקניזציה" שהובעה בו.
 28. חסרים שלושה גיליונות: שנה ב', גיליונות 22, 37; שנה ג', גיליון 26. בגיליון 14 משנה ג' אין מאמר מערכת.
 29. זהו סך כל מספר מאמרי המערכת שעמד לרשותנו (מתוך 25).
 30. חסרים חמישה גיליונות: שנה ה' גיליון 12; שנה ו' גיליון 45; שנה ד', גיליונות 20; 29; 42.
 31. בחמישה גיליונות שבועיים לא הופיעו מאמרי מערכת.
 32. כפי שמעלה בממצאיו Mordecai Soltes, *The Yiddish Press: An Americanizing Agency*, New-York, 1924, pp. 74—82.
 33. על בחינת מהותה של האתניות באמריקה ראה, למשל, Milton M. Gordon, *Assimilation in American Life: The Role of Race, Religion and National Origins*, New York, 1964.
 34. היום, גיליון 1, 28 ביולי 1909.
 35. בית ועד לחכמים, חוברת ג' (ניסן תרס"ג), ג' — ה'.
 36. הצופה בארץ החדשה, שנה ב', גיליון 12, 24 במאי 1872.
 37. הלאם, שנה ג', גיליון 41, 15 בספטמבר 1904, 2 — 3.